

UDK:336.6

Turayev Baxodir Xatamovich,Toshkent davlat transport universiteti prorektori,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor**Xasanbayev Shoxruxiddin Faxruddinovich,**

Toshkent transport universiteti mustqil izlanuvchisi

**MOLIYA-IQTISODIYOT SOHASIDA ZAMONAVIY BOSHQARUV
TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH TAMOIYILLARI**

Annotatsiya: ushbu maqolada moliya-iqtisodiyot sohasida zamonaviy boshqaruv tizimini takomillashtirishning asosiy tamoyillari, mexanizmlari va yo'nalishlari o'rganiladi. Bugungi tez o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitda samarali boshqaruv tizimini shakllantirish davlat va xususiy sektor faoliyatining barqarorligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Tadqiqotda boshqaruvning innovatsion yondashuvlari, raqamli transformatsiya, iqtisodiy xavfsizlik, samaradorlik va shaffoflik kabi mezonlar asosida boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'llari tahlil qilinadi. Shuningdek, ilg'or xorijiy tajribalar va ularning milliy iqtisodiy modelga moslashtirilgan variantlari ko'rib chiqiladi. Ishda nazariy tahlillar bilan bir qatorda amaliy tavsiyalar ham berilgan bo'lib, ular moliya-iqtisodiy siyosatni samarali yuritishda qo'llanishi mumkin.

Kalit so'zlar: moliya, iqtisodiyot, boshqaruv tizimi, raqamli transformatsiya, innovatsiya, strategik rejalashtirish

Тураев Баходир Хатамович,проректор Ташкентского государственного
транспортного университета,
доктор экономических наук, профессор**Хасанбаев Шохрухиддин Фахруддинович,** независимый исследователь
Ташкентского Транспортного университета**ПРИНЦИПЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ
УПРАВЛЕНИЯ В ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЕ**

Аннотация: В данной статье будут рассмотрены основные принципы, механизмы и направления совершенствования современной системы управления в финансово-экономической сфере. Формирование эффективной системы управления в современных быстро меняющихся экономических условиях служит важным фактором обеспечения стабильности деятельности государственного и частного секторов. В исследовании анализируются инновационные подходы к управлению, пути совершенствования системы управления на основе таких критериев, как цифровая трансформация, экономическая безопасность, эффективность и прозрачность. Также будут рассмотрены передовой зарубежный опыт и их варианты, адаптированные к национально-экономической модели. Наряду с теоретическим анализом в работе даны практические рекомендации, которые могут быть применены при эффективном проведении финансово-экономической политики.

Ключевые слова: Финансы, Экономика, система управления, цифровая трансформация, инновации, стратегическое планирование

Turaev Bakhodir Khatamovich,vice-rector of Tashkent State Transport University,
doctor of economic sciences, professor**Hasanbayev Shokhruxiddin Fakhriddinovich,** independent researcher at Tashkent
Transport University

PRINCIPLES OF IMPROVING THE MODERN MANAGEMENT SYSTEM IN THE FINANCIAL AND ECONOMIC SPHERE

Abstract: This article will consider the basic principles, mechanisms and directions for improving the modern management system in the financial and economic sphere. The formation of an effective management system in today's rapidly changing economic conditions is an important factor in ensuring the stability of the public and private sectors. The study analyzes innovative management approaches and ways to improve the management system based on criteria such as digital transformation, economic security, efficiency and transparency. The best foreign practices and their variants adapted to the national economic model will also be considered. Along with the theoretical analysis, the paper provides practical recommendations that can be applied in the effective implementation of financial and economic policy.

Keywords: Finance, Economics, management system, digital transformation, innovation, strategic planning

Bugungi globallashuv sharoitida moliya-iqtisodiyot sohasida samarali boshqaruv tizimini shakllantirish har qachongidan ham dolzarb bo'lib bormoqda. Raqobatning kuchayishi, texnologik taraqqiyot, moliyaviy oqimlarning tezkorligi va murakkabligi, shuningdek, barqaror rivojlanish talablarining ortib borishi zamonaviy yondashuvlarga asoslangan boshqaruv tizimini takomillashtirishni taqozo etmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar moliyaviy boshqaruv tizimining yangi bosqichga o'tishini talab qilmoqda.

Bugungi kunda dunyo mamlakatlari taraqqiyotida oliy ta'lim tizimi muhim strategik ahamiyat kasb etmoqda. Iqtisodiyotning turli shakllardagi (bozor iqtisodiyoti, aralash iqtisodiyot, markazlashgan rejali iqtisodiyot) rivojlanishi oliy ta'lim tizimiga turlicha ta'sir ko'rsatadi. Bu ta'sir, ayniqsa, ta'limni boshqarish, moliyalashtirish, kadrlar siyosati va sifatni nazorat qilish sohalarida yaqqol namoyon bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmonida Respublikamizda oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi asosida raqamli iqtisodiyotda ta'lim muassasalarini strategik boshqarish tizimini takomillashtirish ustuvor vazifa etib belgilangan¹. Unda boshqaruvchilik kompetensiyasini rivojlantirish masalasiga e'tibor qaratiladi.

Materials. "Kompetensiya" atamasi lotincha *competo* fe'lidan kelib chiqqan - men erishaman, mos kelaman, yaqinlashaman. "Kompetensiya" tushunchasining ko'plab ta'riflari mavjud. Ularni tahlil qilib, taqqoslagandan so'ng, biz ushbu atamaga aniqlik kiritdik. Bizning fikrimizcha, kompetensiyalar – bu ba'zi bilimlar, ko'nikmalar va qobiliyatlar, shuningdek ularni ilgari to'plangan tajriba asosida amalda qo'llash qobiliyati; biz faqat texnik ko'nikmalar bilan cheklanib qololmaymiz-kompetensiyalar shaxsiy xususiyatlar deb ataladigan narsalarni o'z ichiga olishi kerak: sabr-toqat, maqsadlarni belgilash qobiliyati, yetakchilik, tashabbuskorlik. Biz tomonimizdan ishlab chiqilgan metodologiya boshqaruv kodini aniqlashga bag'ishlangan Y.Adizesning ishlanmalariga asoslangan²

Motivatsiyaning ish samaradorligiga ta'sirini tahlil qilish asosida ish jarayonlarini loyihalash, boshqarish tizimining samaradorligini baholash. Iqtisodchilarning kasbiy faoliyatini tahlil qilish menejment sohasida hal qilinishi kerak bo'lgan vazifalarni tuzishga imkon berdi: analitik, iqtisodiy, tadbirkorlik, tashkiliy³. Iqtisodiy mutaxassisliklar talabalarining boshqaruv kompetensiyasini shakllantirish modeli ta'limdagi tizimli yondashuv asosida ishlab chiqilgan.

Iqtisodiyot sohasi mutaxassisliklari bo'yicha talabalarining boshqaruv vakolatlarini shakllantirish modelini nazariy asoslash, mezonlarini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish zarur.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019-yil 8-oktabrdagi PF5847-son Farmoniga. [www. lex. uz](http://www.lex.uz).

² Адизес И. Идеальный руководитель. - М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. –С. 45.

³ Бабанова Е. М., Митяева А. М. Интерактивные технологии в формировании управленческой компетенции // Вестник Государственного гуманитарно-технологического университета. 2023. № 3. С. 8-14.

Tadqiqot metodologiyasi va usullari turli xil faoliyat turlarida bo'lajak mutaxassislarining boshqaruv vakolatlarini shakllantirish bo'yicha ilmiy ishlarni tahlil qilish, modellashtirish uslubiy yondashuv sifatida zamonaviy tadqiqotchilarning ilmiy ishlarida keng qo'llanilishini ko'rsatdi¹. Shu bilan birga, ko'rib chiqilayotgan vakolat asosan menejerlarning kasbiy tayyorgarligi doirasida o'rganiladi va bilim, ko'nikma va boshqaruv qobiliyatlari to'plami sifatida namoyon bo'ladi. Turli yo'nalishdagi talabalarining boshqaruv vakolatlari ma'lum darajada boshqaruv faoliyatini amalga oshirishga qodir bo'lgan shaxsiy ta'lim sifatida belgilanadi².

"Boshqaruv kompetensiyasi" atamasining ilmiy talqinlari umumlashtiruvchi xususiyatga ega, iqtisodchining boshqaruv sohasidagi faoliyati mazmuni to'liq ochib berilmagan. Shuning uchun uning mazmunini, funksiyalarini aniqlash va universitetda bo'lajak iqtisodchilar — talabalar uchun uni shakllantirish modelini ishlab chiqish kerak. Shuni ta'kidlash kerakki, model menejerlardan tubdan farq qiladigan iqtisodchilarning kasbiy tayyorgarligining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan. Menejerlar o'rtasida boshqaruv kompetensiyasini shakllantirish, asosan, o'ziga xos xususiyatlarga yega bo'lgan o'ziga xos boshqaruv obyektiga (jamoasiga) ta'sir qilish uchun ko'nikma va qobiliyatlarni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Shu ma'noda, menejerning boshqaruv vakolati undan psixologiya, xulq-atvor va shaxslararo o'zaro munosabatlarning boshqa sohalarida yotadigan jamoaning subyektiv va yomon rasmiylashtirilgan parametrlarini hisobga olishni talab qiladi. O'z navbatida, iqtisodchining boshqaruv kompetensiyasi rasmiylashtirilgan usullardan (iqtisodiy tahlil) foydalangan holda yanada universal boshqaruv ta'sirining bilim va ko'nikmalari to'plami sifatida shakllanadi. Bunday yondashuv, bir tomondan, boshqaruv jarayoni ishtirokchilarining subyektiv xususiyatlarini to'liq hisobga olmaydi. Boshqa tomondan, iqtisodchi tomonidan boshqaruv faoliyatida qo'llaniladigan modellar va usullar boshqaruv jarayonini uzoq muddatli rejalashtirish va amalga oshirish uchun ko'proq mos keladi. Ishlab chiqilgan modellar, ushbu obyektlarning individual subyektiv xususiyatlaridan qat'i nazar, yangi heterojen boshqaruv obyektlarini boshqarish uchun qarzga olinishi va moslashtirilishi mumkin.

Menejment (inglizcha management) - u yoki bu faoliyat turini tashkil etish va rahbarlik qilish, iqtisodiy, moliya va boshqa inson hayotidagi ishbilarmonlik sohasini tashkil qilish va boshqarishni bildiradi. Bozor iqtisodi va ishlab chiqarish iqtisodining erkin bo'gini uchun zarur bo'lgan boshqaruv turidir³.

Xorijiy manbalarda oliy o'quv yurtlarida iqtisodiyot sohasi mutaxassisliklari talabalarining boshqaruv kompetensiyasi kelajakdagi iqtisodchilarning yaxlit shaxsiy xarakteristikasi sifatida shakllantirilgan bo'lib, iqtisodiy faoliyat sohasida boshqaruv vazifalarini hal qilish qobiliyati bilan tavsiflanadi: iqtisodiy faoliyatning diagnostikasi, korxonaning iqtisodiy salohiyati va uni rivojlantirish yo'llarini aniqlash, korxonaning strategik rejalarini ishlab chiqish, investitsiya loyihalarini iqtisodiy asoslash, moliyaviy investitsiya obyektlarini tanlash, belgilangan maqsadlarga muvofiq kompaniya faoliyati natijalarini tahlil qilishdan iborat bo'ladi.

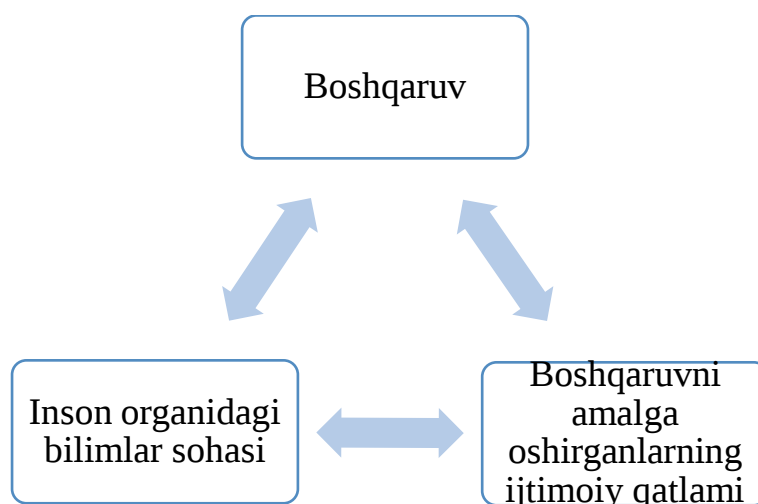
Inglizcha "menejment" so'zi, boshqaruv degan ma'noni anglatadi-da, dastlab asov otlarni tushovlash ma'nosini bildirgan. Keyinchalik bu atama ikki gildirakli aravaga nisbatan qo'llanila boshlangan. Bugungi kunda esa gap odamlarni, jamoalarini boshqarish xususida boryapti. Bu o'rinda odamlar mehnati, xohish irodasidan foydalanib mo'ljaldagi maqsadlarga erishish tushuniladi. Shunday qilib, "menejment" atamasi quyidagi ma'nolarni anglatadi⁴:

¹ Козачок А. И., Пантелеев Р. Г. Модель процесса формирования организационно-управленческой компетенции будущих военных специалистов // Инновации в образовании. 2019. № 2. С. 34-45.

² Балабанова В. А. Модель формирования управленческих компетенций будущих специалистов в системе среднего профессионального образования / «Интерактив плюс», 2017. С. 14-18.

³ Mustafakulov Sh., Raximberdiev O., Egamberdiyeva M.Sh. "Iqtisodiy atamalarining izohli lug'ati". Darslik. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2019.

⁴ www.library.ziyounet

O‘zbekistonda zamonaviy moliyaviy boshqaruv tizimlarini joriy etish mavzusidagi tadqiqotimiz shuni ko‘rsatadiki, bu jarayon mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi va global raqobatbardoshligini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega. Xorijiy tajribani o‘rganish va mahalliy sharoitga moslashtirish orqali, O‘zbekiston kompaniyalari moliyaviy boshqaruv samaradorligini sezilarli darajada oshirish, risklarni samarali boshqarish va investitsion jozibadorlikni kuchaytirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Biroq, bu jarayon murakkab va ko‘p qirrali bo‘lib, faqat texnologik yangilanishlar bilan cheklanib qolmasdan, keng qamrovli institutsional, huquqiy va madaniy o‘zgarishlarni ham talab qiladi. Buning uchun davlat, xususi sektor va ilmiy-tadqiqot muassasalari o‘rtasida yaqin hamkorlik, shuningdek, xalqaro tashkilotlar va rivojlangan mamlakatlar tajribasidan foydalanish zarur¹.

X.Muxitdinov: “boshqaruvda tizimli yondashuv, avvalo, boshqaruv obyektini murakkab ijtimoiy-iqtisodiy, o‘zgaruvchan tizim, ichki tartib va o‘zaro aloqani bir butun yaxlitlikni tashkil etuvchi unsurlar yig‘indisi sifatida o‘rganilishini ifodalaydi. Tizim yondashuvi boshqariladigan obyektning barcha tarkibiy qism lari uzviy amal qilishini ta‘minlaydi, bir tomonlam a yondashuvni inkor etadi, tizim ning turli unsurlari o‘rtasida nom utanosiblik va qarama-qarshiliklarni bartaraf etishga yordam beradi va shu sababli faqat boshqaruv obyektiga nisbatan emas, balki boshqaruvning o‘ziga nisbatan ham amalga oshirilishi kerak”, degan edi².

Schneider esa xizmat ko‘rsatish sohasidagi innovatsion boshqaruv mexanizmlarining iqtisodiy ta‘sirini ko‘rib chiqqan. Uning fikricha, yangi texnologiyalar va boshqaruv metodlarini joriy etish nafaqat xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshilaydi, balki tashkilotning iqtisodiy barqarorligini saqlashga ham yordam beradi. U xususan raqamli texnologiyalarni, masalan, avtomatlashtirilgan tizimlarni joriy etishning xizmat ko‘rsatishning samaradorligini qanday oshirishi mumkinligini yoritadi³. Bu, albatta, o‘zini oqlaydi.

Methods

Iqtisodchi boshqaruv faoliyatining maqsadi resurslarni oqilona taqsimlash orqali mumkin bo‘lgan maksimal foyda olish, mahsulotlarning yangi bozorlariga chiqish, ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirish orqali korxonani diversifikatsiya qilish bo‘lishi mumkin. Iqtisodiyot sohasi bo‘lajak mutaxassislarining boshqaruv kompetensiyasining o‘ziga xos xususiyati kompaniya faoliyatining turli jihatlarini iqtisodiy tahlil qilish asosida boshqaruv qarorlarini qabul qilish, investitsiya loyihalarini amalga oshirishning maqsadga muvofiqligini ishlab chiqish va iqtisodiy asoslash zarurligidadir.

¹ Xatamova M. Zamonaviy tashkilotlarda moliyaviy boshqaruv tizimini tashkil etishning xorij tajribasi “Innovations in Science and Technologies” илий-электрон журналы ISSN: 3030-3451. 2 / 2025 йил.

² Muxitdinov X.A. Boshqaruv nazariyasi: darslik/ X.A. Muxitdinov, A.A. Sobirov; O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi. - Toshkent: C ho‘lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2012. — 240 b

³ Schneider T. Economic Implications of Innovative Management in the Service Sector // Economic Studies Review. – 2021. – Vol. 12, № 5. – P. 211–227.

1. Bozor iqtisodiyotida oliy ta'lim rivoji

Bozor iqtisodiyotiga ega mamlakatlarda oliy ta'limning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- **Avtonomiya va raqobat:** Oliy ta'lim muassasalari mustaqil bo'lib, ular moliyaviy va akademik qarorlarni erkin qabul qilish imkoniyatiga ega.

- **Xususiy sektorning ishtiroki:** Ko'pgina mamlakatlarda xususiy universitetlar davlat universitetlari bilan teng sharoitda faoliyat yuritadi.

- **Talabga yo'naltirilgan ta'lim:** Ta'lim dasturlari bozor ehtiyojlariga mos ravishda tez-tez qayta ko'rib chiqiladi.

Masalan, AQSH va Buyuk Britaniyada oliy ta'lim muassasalari turli grantlar, talabalar to'lovlari va sarmoyalar orqali moliyalashtiriladi.

2. Markazlashgan iqtisodiyotda ta'lim boshqaruvi

Markazlashgan rejali iqtisodiyotga ega mamlakatlarda (masalan, sobiq Sovet Ittifoqi) oliy ta'lim tizimi:

- Davlat tomonidan to'liq nazorat qilingan;
- O'quv dasturlari markazlashgan holda tuzilgan;
- Mutaxassislar davlat ehtiyojlari asosida tayyorlangan;
- Ta'limning mazmuni ideologiyaga moslashtirilgan.

Bunday tizimlarda universitetlarning mustaqilligi kam, yangilikka ochiqlik past bo'ladi.

3. Aralash iqtisodiyotdagi tendensiyalar

Aralash iqtisodiyotga ega mamlakatlarda (modernlashuv jarayoni ketayotgan davlatlar) ta'lim tizimi ikki xil ta'sirda rivojlanmoqda:

- **Davlat va xususiy sektor hamkorligi:** Moliyalashtirishda davlat bilan birga xususiy sektor ham ishtirok etadi.

- **Boshqaruvning diversifikatsiyasi:** Boshqaruv tizimlari markazlashuv va detsentralizatsiya elementlarini o'zida mujassamlashtiradi.

- **Innovatsion yondashuvlar:** Ta'limning raqamlashtirilishi, sifatni baholash tizimlari, va xalqaro hamkorlik rivojlanmoqda.

O'zbekiston misolida oliy ta'lim tizimida avtonomiyaning oshib borishi, xorijiy OTMLar filiallarining ochilishi va ta'limni raqamlashtirish tendensiyalari kuzatilmoqda.

4. Oliy ta'limni boshqarish tizimlarining rivojlanish yo'nalishlari

Bugungi global sharoitda oliy ta'limni boshqarish quyidagi tendensiyalarga asoslanmoqda:

- **Ta'lim sifatini baholash mexanizmlari** (akkreditatsiya, reytinglar);
- **Strategik menejment** (misol: KPI, boshqaruv samaradorligi);
- **Shaffoflik va hisobdorlik** (talabalar va jamiyat oldida);
- **Raqamli texnologiyalardan foydalanish** (elektron boshqaruv, LMS platformalar).

Results

Iqtisodiy mutaxassisliklar talabalarining boshqaruv vakolatlarini shakllantirish uchun bir nechta g'oyalarga asoslangan model ishlab chiqilgan. Birinchidan, universitetning ta'lim muhiti sharoitida boshqaruv kompetensiyasini shakllantirish boshqaruv ko'nikmalari va shaxsiy fazilatlarini o'zlashtirish va ularni doimiy ravishda takomillashtirish, ya'ni kompetensiyani aks yettirish muhimligini tushunishga asoslanishi kerak. Ushbu jarayon nafaqat bakalavr darajasi bilan, balki bitiruvchilarning menejment faoliyatida keyingi ishtiroki bilan ham cheklanishi kerak. Ikkinchidan, modelni amalga oshirish vositalari iqtisodiyot talabalarining fikrlash xususiyatlarini hisobga olishni o'z ichiga oladi.

1. Zamonaviy boshqaruv tizimining asosiy xususiyatlari

Zamonaviy boshqaruv tizimi quyidagi jihatlari bilan ajralib turadi:

- Moslashuvchanlik va dinamiklik: bozor sharoitlariga tezkor javob qaytarish qobiliyati;
- Innovatsiyalarga tayangan holda qaror qabul qilish: yangi texnologiyalarni qo'llash orqali tahliliy imkoniyatlarni kengaytirish;

- Raqamlashtirish: moliyaviy axborotlar bilan ishlashda avtomatlashtirilgan tizimlardan foydalanish;

- Shaffoflik: ochiq axborotlar bazasi orqali samarali monitoring va hisobot yuritish.

2. Moliya sohasida boshqaruv tizimining muammolari

Bugungi kunda moliya-iqtisodiyot sohasida quyidagi boshqaruv muammolari mavjud:

- Raqamli texnologiyalarning yetarlicha joriy etilmaganligi;
- Byudjet jarayonlarining ba'zi bosqichlarida shaffoflikning pastligi;
- Inson omilining haddan ziyod ustunligi, avtomatlashtirishning yetarli emasligi;
- Kadrlar salohiyatining zamonaviy talab darajasida bo'lmashligi.

3. Boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'nalishlari

Zamonaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish uchun quyidagi yo'nalishlar ustuvor hisoblanadi:

- Raqamli transformatsiya: "Elektron hukumat", "FinTech", "Big Data" va sun'iy intellekt asosida moliyaviy tahlilni chuqurlashtirish;

- Korporativ boshqaruv tamoyillarini joriy etish: ochiqlik, hisobotdorlik va samaradorlik;

- Strategik rejalashtirish va monitoring tizimini kuchaytirish: qisqa va uzoq muddatli moliyaviy rejalashtirishni aniq indikatorlar asosida yo'lga qo'yish;

- Kadrlar salohiyatini oshirish: moliya boshqaruvi yo'nalishida malakali mutaxassislar tayyorlash va ularni doimiy qayta tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish.

Hozirgi davrda iqtisodiy munosabatlarning jadallashuvi, moliyaviy axborotlar oqimining keskin ortishi va raqobat muhitining kuchayishi moliya-iqtisodiyot sohasida boshqaruv tizimining yangicha tamoyillar asosida qayta ko'rib chiqilishini taqozo etmoqda. O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini modernizatsiya qilish va uni raqamli iqtisodiyotga o'tkazish jarayonida boshqaruv tizimi tamoyillarini takomillashtirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy boshqaruv tizimi — bu bozor iqtisodiyoti talablari, xalqaro standartlar va raqamli texnologiyalar asosida shakllangan kompleks yondashuv bo'lib, u quyidagi masalalarni hal etishga xizmat qiladi:

- Moliya resurslarini oqilona taqsimlash;
- Strategik qarorlar qabul qilishda aniqlikni oshirish;
- Moliya jarayonlarining shaffofligini ta'minlash;
- Davlat byudjeti va boshqa moliyaviy institutlar faoliyatining samaradorligini oshirish.

Boshqaruv tizimini takomillashtirish tamoyillari

Zamonaviy moliyaviy boshqaruv tizimi quyidagi asosiy **tamoyillar** asosida takomillashtiriladi:

1. Strategik rejalashtirish va prognozlash tamoyili

- Uzoq muddatli rivojlanish maqsadlariga yo'naltirilgan moliyaviy siyosat;
- Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi tahliliy vositalardan foydalanish.

2. Raqamli transformatsiya tamoyili

- "Elektron byudjet" tizimlari;
- Sun'iy intellekt va "Big Data" texnologiyalari orqali real vaqtli monitoring;
- Moliyaviy hisobotlarning avtomatlashtirilgan tuzilmasi.

3. Shaffoflik va hisobdorlik tamoyili

- Moliya jarayonlarida ochiqlikni ta'minlash;
- Davlat xarajatlari va daromadlari haqida jamoatchilikni xabardor qilish.

4. Inson kapitalini rivojlantirish tamoyili

- Moliyaviy boshqaruv sohasida malakali kadrlar tayyorlash;
- Kadrlar salohiyatini oshirish va doimiy qayta tayyorlash tizimlarini joriy etish.

5. Innovatsion yondashuv tamoyili

- Yangi texnologiyalarni joriy etish orqali boshqaruv tizimining samarasini oshirish;
- FinTech, Blockchain kabi ilg'or vositalardan foydalanish.

Jahon tajribasi va milliy amaliyot. Xalqaro tajribada, xususan, YeI davlatlari, Janubiy Koreya, Singapur va AQShda yuqorida keltirilgan tamoyillar asosida moliyaviy boshqaruv tizimlari samarali faoliyat yuritmoqda. O'zbekistonda ham "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot Strategiyasi" doirasida davlat moliyasini boshqarish tizimini isloh

qilish ishlari olib borilmoqda. Xususan, byudjet mablag'larining ochiqqligi, "ijtimoiy byudjet" tizimining joriy etilishi, raqamli xizmatlarning ko'payishi — bu yo'nalishdagi ijobiy siljishlardir.

Menejment muammolarini hal qilish uchun bo'lajak iqtisodchi, birinchi navbatda, boshqaruv jarayonlarini modellashtirish asosida amalga oshirishi kerak buning asosida qarorlarni qabul qilish jarayoni va ushbu qarorni amalga oshirish uchun xodimlarni tashkil yetish amalga oshiriladi. Uchinchidan, model ushbu kompetensiyani bosqichma-bosqich shakllantirish jarayonining umumiy mantig'ini belgilaydi, ammo har bir talaba ma'lum shaxsiy va kasbiy xususiyatlarga, turli darajadagi bilim va ko'nikmalarga, boshqaruv tajribasining mavjudligi yoki yo'qligiga yega. Model har bir talabaning ushbu kompetensiyani o'zlashtirishning o'ziga xos tezligi borligini tushunishga asoslanadi, bu yehtiyojni, shu jumladan qiyinchiliklarga duch kelgan talabalar bilan individual ishlashni ta'kidlaydi. Bu degani: - bo'lajak iqtisodchi dastlab boshqaruv kompetensiyasini rivojlantirishning ahamiyatini aniqlashi kerak, ya'ni nafaqat professional iqtisodiy bilimlarni olish, balki qo'shimcha vakolatlarini olish muhimligini tushunishdan kelib chiqishi kerak; - iqtisodiyot talabasi kuchli va zaif tomonlarini aniqlash va o'zini yanada rivojlantirish uchun shaxsiy xususiyatlarni doimiy ravishda o'z-o'zini tashxislash zarurligiga yega bo'lishi kerak; - bakalavr menejment muammolarini hal qilishda iqtisodiy bilim va ko'nikmalarni qo'llashni o'rganishi kerak. Yuqoridagilar asosida boshqaruv kompetensiyasini shakllantirishning mualliflik modeli ishlab chiqilgan bo'lib, uning tarkibiy bloklari maqsadli, uslubiy, tarkibiy-texnologik, mezon-baholashdir.

Discussion

Menejerlar o'rtasida boshqaruv kompetensiyasini shakllantirish, asosan, o'ziga xos xususiyatlarga yega bo'lgan o'ziga xos boshqaruv obyektiga (jamoasiga) ta'sir qilish uchun ko'nikma va qobiliyatlarni rivojlantirishni o'z ichiga oladi, masalan, uning a'zolarining individual motivlari to'plami, har bir jamoa a'zosining kasbiy rivojlanishining individual va jamoaviy kelib chiqishi va boshqalar- mehnat jarayoni sodir bo'ladigan tarkibiy xususiyatlardan iborat. Shu ma'noda, menejmerning boshqaruv vakolati undan psixologiya, xulq-atvor va shaxslararo o'zaro munosabatlarning boshqa sohalarida yotadigan jamoaning subyektiv va yomon rasmiylashtirilgan parametrlarini hisobga olishni talab qiladi.

Amaliy tadqiqotlar va ishbilarmonlik o'yinlarini o'tkazish talabaga yega bo'lgan kompetensiyalarni qo'llashga imkon beradi va shu bilan ularni noaniq vaziyatlarda mashq qiladi va kompetensiyaga asoslangan yondashuv nuqtai nazaridan qanday bo'shliqlarga yega yekanligini aniqlaydi. Rivojlanish uzoq vaqt talab qiladigan dinamik jarayon bo'lganligi sababli, bu holda amaliy tadqiqotlar usuli boshqaruv vakolatlarini tashxislash va ularni shakllantirish usullarini belgilashga imkon beradi.

Oliy ta'limning iqtisodiy tabiati inson kapitaliga sarmoya sifatida tushuniladi. Ta'lim sog'liqni saqlash, madaniyat, san'at va fan bilan bir qatorda inson kapitali shakllanadigan va jamiyatning intellektual qadriyatlari yaratiladigan ijtimoiy ishlab chiqarishning uchinchi sektori sifatida ko'rib chiqiladi. Ta'lim tizimining rivojlanishi faqat ta'lim muassasasining intellektual salohiyatini, uning ilmiy, moddiy va uslubiy bazasini yangilash va ko'paytirishga imkon beradigan yetarli moliyaviy yordamga bog'liq bo'lishi muhimdir. Shu bilan birga, universitetlarni o'zgartirish jarayoni bilan bog'liq holda oliy ta'limning moliyaviy mexanizmini va uning asosiy tarkibiy qismlarini shakllantirish xususiyatlarini har tomonlama o'rganish zarur. Bugungi kunda ta'limning huquqiy asoslari allaqachon shakllangan, oliy o'quv yurtlarining avtonomiyasi kuchaygan va yangi ta'lim standartlari joriy yetilgan. Shu bilan birga, universitetlarni boshqarish va moliyaviy ta'minlash, byudjet va byudjetdan tashqari moliyalashtirish manbalarining maqbul kombinatsiyasi va ulardan foydalanishning samarali modelini ishlab chiqish muammolari mavjud. Shu munosabat bilan oliy ta'lim muassasalari tomonidan moliyaviy resurslarni shakllantirish va ulardan samarali foydalanish muammolarini o'rganish ayniqsa dolzarbdir. Natijalar Oliy ta'limning faoliyati va rivojlanishining barqarorligi va yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash sifatini oshirish bevosita yetarli moliyaviy resurslarga bog'liqligini isbotlashning hojati yo'q. Shuning uchun moliyaviy mexanizm oliy ta'limni boshqarish tizimida muhim rol o'ynaydi. Biz oliy ta'limning moliyaviy mexanizmi umumiy moliyaviy mexanizmning bir qismi sifatida oliy

ta'lim sohasidagi davlat siyosatini amalga oshirishning elementi sifatida qaraymiz. Bu oliy ta'lim tizimining ta'lim, ilmiy-tadqiqot, reproduktiv va ta'lim funksiyalarini samarali amalga oshirish uchun moliyaviy resurslarni yaratish va ulardan foydalanishni ta'minlaydigan mustaqil, ammo o'zaro bog'liq bo'lgan davlat ta'sirining shakllari, usullari, vositalari va vositalarining to'plamidir.

Zamonaviy sharoitda oliy ta'limning moliyaviy mexanizmining muhim xususiyati oliy ta'lim va davlat o'rtasidagi o'zaro munosabatlar muammolari hisoblanadi. Davlat va universitetlar o'rtasida rivojlanadigan iqtisodiy munosabatlar mulkchilik, boshqaruv, universitetlarning avtonomligi darajasi, moliyalashtirish mexanizmi va boshqalar bilan bog'liq muayyan munosabatlarni o'z ichiga oladi. Shuning uchun bunday mexanizmning samarali ishlashi uchun universitetlarni moliyalashtirishda strategik ustuvorliklarni nazarda tutadigan oliy ta'limni rivojlantirish bo'yicha davlat dasturi (strategiyasi) ishlab chiqilishi kerak.

Bizning fikrimizcha, oliy ta'lim sohasidagi davlat siyosati quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak: oliy o'quv yurtlarini davlat byudjeti mablag'lari hisobidan davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashga o'tish, kadrlar tayyorlashga davlat buyurtmalari tizimini ishlab chiqish, lekin ularning sonini cheklamasdan; ta'lim muassasalarining avtonomiyasini takomillashtirish va chuqurlashtirish, birinchi navbatda moliya sohasida; bir qator ilmiy-tadqiqot muassasalarini yetakchi universitetlarga o'tkazishni amalga oshirish. Bu o'quv, ilmiy va aspirantura jarayonining moddiy-texnik bazasini yaxshilash, professor-o'qituvchilar tarkibini oshirish va oliy ta'limning moddiy, moliyaviy va kadrlar resurslaridan yanada samarali foydalanish imkonini beradi; resurslarni, shu jumladan byudjet mablag'larini tasarruf yetishda mustaqillikni kengaytirish, turli xil daromad keltiradigan tadbirlarni amalga oshirish; Byudjet mablag'larini sarflash ta'lim muassasalari tomonidan byudjet tasnifi moddalariga muvofiq o'quv jarayonining yehtiyotlarini hisobga olmaganda mustaqil ravishda amalga oshirilishi kerak. Byudjet mablag'larining sarflanishi to'g'risidagi hisobot ta'lim organlariga byudjet tasnifining barcha moddalari bo'yicha taqdim yetilishi kerak. Bu ta'lim statistikasining moliyaviy qismi uchun asos bo'lishi mumkin.

Conclusion.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, moliya-iqtisodiyot sohasida zamonaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish nafaqat sohaning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi, balki umuman mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Yuqoridagi yo'nalishlarda olib borilayotgan islohotlarni izchil davom ettirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, shuningdek, inson resurslariga sarmoya kiritish — boshqaruv sifatini yangi bosqichga olib chiqadi. Oliy ta'lim va uni boshqarish tizimlari iqtisodiyotning turli shakllarida o'zgacha yo'nalishlarda rivojlanadi. Davlatning roli, bozor talablari va jamiyat ehtiyojlari ushbu tizimlarning shakllanishida hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Ta'limni samarali boshqarish uchun zamonaviy tendensiyalarni inobatga olgan holda islohotlar olib borish zarur.

Moliya-iqtisodiyot sohasida zamonaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish — bu doimiy yangilanib boradigan va zamon talablari asosida shakllanadigan murakkab jarayondir. Yuqorida keltirilgan tamoyillar asosida boshqaruvni tashkil etish sohaning samaradorligini oshiribgina qolmay, balki iqtisodiy barqarorlikni ham ta'minlaydi. Raqamli transformatsiya, shaffoflik va inson kapitaliga sarmoya kiritish esa ushbu tamoyillarning asosiy ustunlaridir.

Literature:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019-yil 8-oktabrdagi PF5847-son Farmoniga. [www. lex. uz](http://www.lex.uz).
2. Адизес И. Идеальный руководитель. - М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. –С. 45.
3. Бабанова Е. М., Митяева А. М. Интерактивные технологии в формировании управленческой компетенции // Вестник Государственного гуманитарно-технологического университета. 2023. № 3. С. 8-14.

4. Козачок А. И., Пантелеев Р. Г. Модель процесса формирования организационно-управленческой компетенции будущих военных специалистов // Инновации в образовании. 2019. № 2. С. 34-45.
5. Балабанова В. А. Модель формирования управленческих компетенций будущих специалистов в системе среднего профессионального образования / «Интерактив плюс», 2017. С. 14-18.
6. Фридман А. Вы или Вас: профессиональная эксплуатация подчиненных. -М.: Добрая 2008.-С.25.
7. Mustafakulov Sh., Raximberdiev O., Egamberdiyeva M.Sh. "Iqtisodiy atamalarning izohli lug'ati". Darslik. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi, 2019. 126-b.
8. Muxitdinov X.A. Boshqaruv nazariyasi: darslik/ X.A. Muxitdinov, A.A. Sobirov; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. - Toshkent: C ho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2012. — 240 b
9. Schneider T. Economic Implications of Innovative Management in the Service Sector // Economic Studies Review. – 2021. – Vol. 12, № 5. – P. 211–227.
10. www.library.ziyonet
11. Xatamova M. Zamonaviy tashkilotlarda moliyaviy boshqaruv tizimini tashkil etishning xorij tajribasi "Innovations in Science and Technologies" ilmiy-электрон журналы ISSN: 3030-3451. 2 / 2025 йил.

Muassislar:
Buxoro davlat universiteti
“Economic science” mas'uliyati cheklangan jamiyati

"IQTISODIYOT VA TURIZM" xalqaro ilmiy va innovatsion jurnali 2025-yil 3-son (23) 2021-yildan chiqa boshlagan. OBUNA INDEKSI: 200117 Manzil: Buxoro shahri, M.Iqbol ko'chasi, 11-uy, 2-bino, 403-xona.	ilmiy va innovatsion nashri Jurnal oliy o'quv yurtlarining professor- o'qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab o'qituvchilari, shuningdek, keng ommaga mo'ljallangan. Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik, muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi. Nashr uchun mas'ul: Gavhar XIDIROVA Muharrir: Navruz-Zoda Baxtiyor Negmatovich	Jurnal tahririyat kompyuterida sahifalandi. Chop etish sifati uchun bosmaxona javobgar. Bosishga ruxsat etildi 30.06.2025 Bosmaxonaga topshirish vaqti 04.07.2025 Qog'oz bichimi: 60x84. 1/8 Tezkor bosma usulda bosildi. Shartli bosma tabog'i – 12,0 Adadi – 100 nusxa Buyurtma №415. Bahosi kelishilgan narxda. “Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Buxoro shahri M.Iqbol ko'chasi 11-uy.
--	--	--